

JACEK TOMASZCZYK

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk o Kulturze

jacek.tomaszczyk@us.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9199-659X

AGNIESZKA GOŁDA

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk o Kulturze

agnieszka.golda@us.edu.pl

ORCID: 0000-0001-6571-5304

Język opisu bibliograficznego jako język specjalistyczny

The Language of Bibliographic Description as a Special Language

Abstract

The bibliographic description language is both a type of information retrieval language and a special language that is used to create bibliographic descriptions for documents. Over the centuries, the ways of registering the features of documents reproduced in bibliographic descriptions have evolved. These descriptions are created by international bibliographic standards and citation styles, which are essential for bibliographers and authors of academic, popular science, and popular texts. The paper presents the theory of the language of bibliographic descriptions, its functions (cognitive, communicative, and search), vocabulary (paranatural notation with uncontrolled vocabulary), grammar rules, various methods of notation, and the diverse groups of users.

Keywords: language of bibliographic description, special language, bibliographic description, bibliographic method, bibliography

Słowa kluczowe: język opisu bibliograficznego, język specjalistyczny, opis bibliograficzny, metoda bibliograficzna, bibliografia

Wprowadzenie

Jednym z elementów umożliwiających rozwój nauki są – często niedoceniane – spisy bibliograficzne, te tradycyjne, w postaci drukowanej, jak i bibliograficzne bazy danych. Bez znajomości rejestrów

Open Access. Published by Committee for Philology of the Polish Academy of Sciences, Wrocław Branch and College for Interdisciplinary Studies, University of Wrocław. This work is licensed under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported License.

osiągnięć nauki trudno wyobrazić sobie jakiegokolwiek warsztat uczonego. Każdy piszący i publikujący prace o charakterze naukowym, popularnonaukowym, a bywa, że także popularnym (poradnikowym, promocyjnym), wykorzystuje w swoich działaniach metodę bibliograficzną. Należy przez nią rozumieć szereg czynności – mechanicznych, koncepcyjnych i analitycznych. Dzięki nim dokonuje się atomizacji już istniejących wykazów, czyli analizy spisów dokumentów i cytowań bibliograficznych, tworzy się też opisy bibliograficzne różnych typów dokumentów, układając z nich zestawienia bibliograficzne (Bednarska-Ruszałowa 1989: 39; Bieńkowska 1989: 332–333). Dobra znajomość wskazanej metody umożliwia sporządzanie, przetwarzanie i wykorzystywanie rejestrów bibliograficznych, pozwala na gromadzenie materiału badawczego (opisy źródeł i opracowań) oraz pomaga tworzyć prawidłową dokumentację własnych osiągnięć, zapobiegając problemom o charakterze etycznym, a nawet prawnym. Jak podkreśliła Jadwiga Woźniak-Kasperek „bez działań bibliograficznych i informacji bibliograficznej nie dało się uprawiać nauki” (Woźniak-Kasperek 2015: 518) – i oczywiście nie da nadal, ale umiejętność bibliografowania w świecie opanowanym przez informacje staje się masowa, dotyka, jak wspomniano, już nie tylko grono badaczy. Opisy bibliograficzne – na różnym stopniu ich poprawności i dokładności – można odnaleźć w serwisach społecznościowych, i to nie wyłącznie tych współtworzonych przez naukowców, ale również na blogach oraz w różnego typu raportach i sprawozdaniach.

Dokumentacja bibliograficzna nabiera szczególnej wymowy w czasach, gdy łatwość „zdobywania” informacji i ich przetwarzania znacznie wzrasta. Abstrahując od metainformacyjnej, identyfikacyjnej, historycznej, archiwizacyjnej, kulturowej i statystycznej funkcji bibliografii, jest ona jednym z podstawowych narzędzi stosowanych po to, by zgromadzić dane bibliograficzne (por. np. Kamińska 2014: 154; Seweryn & Swoboda 2013: 3), odpowiednio je skomponować i następnie ujawnić dotychczasowe wyniki publikacyjne. Ułatwia też tworzenie siatek powiązań między naukowcami i ich dokonaniem. Ranga metody bibliograficznej jest więc niebagatelna, a poznanie zagadnień związanych z prawidłową budową opisu bibliograficznego jest nieodzowne: „Trudno przecenić rolę i znaczenie bibliografii, ładu bibliograficznego i związanego z nim ładu informacyjnego, zwłaszcza w naszych czasach, w których problem stanowi nadmiar informacji, a nie jej niedostatek” (Woźniak-Kasperek 2014: 14).

Stworzenie prawidłowo skonstruowanego opisu bibliograficznego jest wynikiem znajomości języka opisu bibliograficznego. Jest on integralną częścią systemów informacyjnych, stanowiąc podstawę pracy z informacjami podczas realizowania potrzeb indywidualnych, społecznych, a nawet narodowych, w procesie zdobywania informacji o charakterze naukowym, edukacyjnym i technologicznym (Савина 2020: 161). To właśnie on stanowi główny przedmiot naszych rozważań. Nie będziemy natomiast zajmować się językiem opisu katalogowego, ponieważ opis ten – jakkolwiek wykazujący znaczne podobieństwa strukturalne do stosowanego w bibliografiach – zaznajamia z szeregiem odmiennych cech dokumentów. Zadaniem opisu katalogowego jest bowiem wskazanie nie tylko cech wydawniczych, a więc cech wrodzonych dokumentów, ale też cech indywidualnych, nabytych przez nie w toku użytkowania (np. znaki proveniencyjne, w tym zapiski własnościowe, pieczęcie, marginalia, komentarze czytelnicze, ekslibrisy, a ponadto ślady uszkodzeń i zniszczeń) oraz cech inwentarzowych, powstałych wówczas, gdy dokument staje się częścią większego zbioru (np. kolekcji prywatnej lub instytucjonalnej, jak bibliotecznej, archiwalnej, muzealnej).

W świetle ustaleń międzynarodowych z 1978 roku, a mianowicie ISBD(M): *International Standard Bibliographic Description for Monographic Publications*, ze zmianami z 1987 roku, opis bibliograficzny jest to „uporządkowany zespół danych o dokumencie służących do jego identyfikacji, z reguły przejmowanych

z opisywanego dokumentu w nie zmienionej postaci, oraz informacji uzupełniających i interpretujących te dane” (PN-82/N-01152.01 1982: 2). Stanowi więc zbiór metainformacji niezbędnych do rozpoznania opisywanego dokumentu (Bojar [red.] 2002: 111).

Od kilkudziesięciu lat spotykamy się ze wzmiankami o języku opisu bibliograficznego w kontekście teorii i praktyki języków informacyjno-wyszukiwawczych¹. To jeden z najważniejszych i najstarszych języków informacyjnych, definiowany jako środek przechowywania i przekazywania informacji o dokumentach, a także środek rozumienia ludzi, czyli narzędzie komunikacji (Berestova 2020: 45–46). Wykazuje on cechy charakterystyczne dla każdego języka, tj. słownictwo, gramatykę, funkcje, użytkowników i pragmatykę, pełniąc kluczową rolę w komunikacji między zasobami informacyjnymi a użytkownikami (Dobreski 2020: 49–66).

Język opisu bibliograficznego zaliczany jest więc przez badaczy do języków informacyjno-wyszukiwawczych², czyli języków sztucznych, których „wyspecjalizowaną funkcją jest funkcja metainformacyjna polegająca na odwzorowywaniu cech informacji i/lub cech nośników informacji, na których są one utrwalone, przez tworzenie ich reprezentacji zwanej charakterystyką wyszukiwawczą dokumentu oraz funkcja wyszukiwawcza polegająca na wyrażaniu zapytań informacyjnych i umożliwianiu ich odnalezienia w zbiorze wyszukiwawczym tych informacji, które spełniają warunki wyrażone w zapytaniu” (Bojar [red.] 2002: 104–105). Od tysiącleci, by zorganizować informacje i zarchiwizować je, zapisywane były w postaci opisów cech formalnych/fizycznych/zewnętrznych obiektów informacyjnych. Te opisy są substytutem dokumentów zawierających informacje (Svenonius 2009: 53). W tym miejscu warto przypomnieć, że zgodnie z poglądem Ludwiga Wittgensteina, język służy do odwzorowywania świata: nazwy odwzorowują przedmioty, zdania – stan rzeczy, zdania prawdziwe – fakty (Stróżewski 2003: 31). Język opisu bibliograficznego również odwzorowuje świat, przy czym jest to świat dokumentów. Opisy bibliograficzne reprezentują obiekty (publikacje), ich cechy oraz relacje wyrażające sprawczość (autorstwo), miejsce, czas wydania itp. Są to zdania prawdziwe, gdyż identyfikują istniejące dokumenty, a dodatkowo informują przykładowo, że dane wydawnictwo zostało wykorzystane i zacytowane w pracy. W ten sposób, podobnie jak w języku naturalnym, język opisu bibliograficznego odtwarza zjawiska materialnego świata jako dokumenty w ludzkim umyśle (Berestova 2020: 46). Każdy element opisu bibliograficznego, od autora po datę wydania, pełni określoną funkcję w odwzorowaniu

- 1 Dowodem tego są dociekania z 1982 roku Eugeniusza Ścibora, który przybliżył polskiemu czytelnikowi szereg typologii języków informacyjnych. Wśród nich znalazła się ogólna klasyfikacja, a jednym z rodzajów języków okazał się język cytowań bibliograficznych (autorem omówionego podziału był Аркадий Иванович Черный) (Ścibor 1982: 63). Jadwiga Sadowska i Teresa Turowska niemal ćwierć wieku temu wyraźnie wskazały z kolei, że „Odtwarzanie treści i formy dokumentu oraz zapisywanie tego w pewien skrócony i symboliczny sposób, to tworzenie charakterystyki wyszukiwawczej dokumentu” (Sadowska & Turowska 1990: 9). Dzięki językowi opisu bibliograficznego możliwe jest odzwierciedlenie cech formalnych dokumentu, choć bywa, że i treściowych (jeśli autor, tytuł czy nazwa serii wskazują zawartość). Terminem język opisu formalnego posługiwały się w 1991 roku Ewa Chmielewska-Gorczyca i Barbara Sosińska-Kalata prezentując narzędzia organizacji dokumentalnych źródeł informacji (Chmielewska-Gorczyca & Sosińska-Kalata 1991: 167).
- 2 W świetle definicji zamieszczonej w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* za pomocą języka informacyjno-wyszukiwawczego można odwzorować jedynie treść dokumentu i treść zapytań informacyjnych (ZS [Saloni] 1999: 271). Jednak według E. Ścibora do języków informacyjno-wyszukiwawczych należy zaliczać nie tylko tego typu języki, ale i te, które „dysponują wyłącznie środkami umożliwiającymi odwzorowanie formalnych cech dokumentów” (Ścibor 1998a: 139–140). Jako przykład takiego języka podał język katalogu alfabetycznego. Również inny teoretyk języków informacyjno-wyszukiwawczych, Wiesław Babik, uznał, że języki informacyjno-wyszukiwawcze „odtworzą” cechy formalne dokumentów, oraz wymienił ich rodzaje: języki opisu bibliograficznego (katalogowego) oraz języki cytowań bibliograficznych (Babik 2006: 191, 213).

tego świata, umożliwiając dokładne i jednoznaczne zidentyfikowanie zasobów wiedzy. Zatem język używany do sporządzania opisów bibliograficznych to język specjalistyczny, który jest projektowany i stosowany zgodnie ze specjalnym zestawem reguł (metodyką bibliograficzną) (Svenonius 2009: 53).

Hanna Batorowska i Barbara Czubala włączyły języki opisu bibliograficznego i katalogowego dokumentu (wraz z językami opisu rzeczowego dokumentu) do grupy języków informacyjnych dokumentacyjnych, w opozycji do języków informacyjnych faktograficznych, biorąc pod uwagę to, czy języki służą do opisu informacji dokumentalnej czy też faktograficznej³ (Batorowska & Czubala 1997: 55). Z podobnego założenia wyszła Diana Pietruch-Reizes, która dodatkowo rozgraniczyła języki wyspecjalizowane w odzwierciedlaniu cech formalnych dokumentów pisząc o językach opisu bibliograficznego i oddzielnie o językach opisu katalogowego (Pietruch-Reizes 1998: 234). Rozważania te połączył Wiesław Babik, który uznał język opisu bibliograficznego za język hybrydowy, a więc taki, którego struktura zawiera elementy różnych języków informacyjno-wyszukiwawczych. Badacz dopatrywał się dwóch odmian języka opisu bibliograficznego – języka dokumentacyjnego i języka faktograficznego. Hybrydowość dotyczy więc funkcji pełnionych przez ten język (Babik 2013: 98), o których będzie mowa w dalszej części artykułu.

Język opisu bibliograficznego, stosowany przez stulecia przez bibliotekarzy, bibliografów i autorów publikacji, można uznać w kontekście rozważań Franciszka Gruczy⁴ oraz Beaty Jarosz (Jarosz 2018: 85–108), Bronisławy Ligary (Ligara 2011: 163–181) i Stanisława Szadyki (Szadyko 2012: 185–212) za język specjalistyczny. Języki specjalistyczne definiuje się jako „specyficzne języki ludzkie tworzone przez specjalistów na potrzeby komunikacji profesjonalnej w obrębie odpowiednich wspólnot specjalistów” (Grucza S. 2008: 66). Oczywiście, język opisu bibliograficznego będąc językiem sztucznym, nie wykazuje wszystkich cech języka specjalistycznego, jednak pełni funkcję narzędzia komunikacyjnego, jest skonwencjonalizowany, jednoznaczny i ograniczony do specyficznego kontekstu – fachowego. Dowodzi tego choćby fakt wykorzystywania bibliografii przez naukowców, a także przez specjalistów różnych dziedzin i branż (Bojar [red.] 2002: 111), a więc zasięg ich użytkowania jest zawężony (KP [Polański] 1999: 273). Również z punktu widzenia teorii komunikacji język opisu bibliograficznego może być uznany za język specjalistyczny, gdyż jest narzędziem służącym do tworzenia i odbierania tekstów specjalistycznych (Grucza 2013: 56), jakimi są opisy bibliograficzne, o których mowa w dalszej części artykułu.

Funkcje języka opisu bibliograficznego

Prymarnymi funkcjami języka specjalistycznego są funkcja kognitywna oraz funkcja komunikacyjna. Mając na uwadze, że „Każdy wyraz spełnia jakąś funkcję kognitywną już choćby przez to tylko, że coś

3 Przez informację dokumentacyjną należy rozumieć informację dotyczącą dokumentów w postaci opisu formalnego dokumentów, charakterystyki formalnej, charakterystyki słownej, charakterystyki wyszukiwawczej itd. Informacją faktograficzną jest z kolei wszelka informacja o rzeczywistości, która nie jest dokumentem (Bojar [red.] 2002: 89–90).

4 Potwierdzeniem tego jest następujące sformułowanie: „Języki specjalistyczne to pewne zbiory elementów językowych artykułujących pracę tych ludzi, opisujących przedmiot ich pracy, wyrażających ich stosunek do niego, nazywających wytwory (wyniki, produkty) ich pracy – to zbiory wyrażań odzwierciedlających (reprezentujących) ich specjalistyczną wiedzę” (Grucza F. 2008: 14).

wyróżnia i tym samym to coś od czegoś innego odróżnia, albo mówiąc dokładniej: każdy wyraz spełnia określoną funkcję kognitywną przez to, że umożliwia, a przynajmniej ułatwia coś od czegoś innego odróżnić i jednocześnie kategoryalnie zakwalifikować” (Grucza 1991: 34) to funkcja kognitywna języka umożliwia tworzenie, reprezentację i organizację wiedzy. Gdy przyjrzymy się językowi opisu bibliograficznego, zauważymy, że pełni on funkcję kognitywną niejako w pośredni sposób, ponieważ utworzone w nim teksty (opisy bibliograficzne) są wykładnikiem funkcji metainformacyjnej. Desygnatami są obiekty informacyjne (dokumenty – artykuły, książki, strony internetowe, bazy danych i in.), dzięki którym specjaliści mogą pozyskiwać i przetwarzać wiedzę.

Opisy bibliograficzne pełnią równocześnie funkcję komunikacyjną, która służy nadawaniu i odbieraniu tekstów specjalistycznych, będących reprezentacją wiedzy. Jej istotą jest przede wszystkim jednoznaczne, kompletne i zrozumiałe dla odbiorców przekazanie w formie krótkiego komunikatu cech dokumentów (Bajor & Seweryn 2007: 183). Dzięki temu specjaliści uzyskują informacje o tym, co już zostało ogłoszone, jakie publikacje wykorzystał (zacytował, sparafrazował) autor w danym tekście, a także informacje na temat różnych powiązań, np. między tematami prac naukowych, badaczami i instytucjami (indeksy cytowań bibliograficznych).

Charakterystykę funkcji pełnionych przez język opisu bibliograficznego można przeprowadzić również na gruncie teorii informacji naukowej, której częścią są zagadnienia związane z funkcjami języków informacyjno-wyszukiwawczych⁵. Pamiętając, że język opisu bibliograficznego zapewnia prawidłowy przebieg procesów informacyjnych (Babik 2006: 191), należy mu przypisać funkcję metainformacyjną, dzięki której za pomocą tego języka zapisuje się informacje o cechach dokumentów, co powoduje, że powstające teksty stają się metainformacjami (Bojar [red.] 2002: 65–66; Bojar 2005: 76–77). Za pomocą języka opisu bibliograficznego, tak jak zresztą każdego innego języka informacyjno-wyszukiwawczego, odwzorowuje się – jak wspomniano wcześniej – jedynie rzeczywistość dokumentacyjną, a nie jak w językach naturalnych rzeczywistość obiektywną. Dzięki jego użyciu odnotowuje się informacje o formie dokumentów, rzadziej o ich treści, by następnie te metainformacje przechowywać (Sadowska 2013: 131). Istotne jest zatem, że język opisu bibliograficznego służy do „opisu poszczególnych typów dokumentów z uwzględnieniem ich cech relewantnych dla użytkowników” (Babik 2006: 213).

Funkcja metainformacyjna języka opisu bibliograficznego determinuje w konsekwencji przebieg procesu wyszukiwawczego (Babik 2006: 195). Trzeba w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, że bezpośrednio z omówioną wcześniej funkcją komunikacyjną języka opisu bibliograficznego związana jest kolejna immanentna dla języków informacyjno-wyszukiwawczych, a mianowicie wyszukiwawcza, zwana też heurystyczną (Sadowska & Turowska 1990: 7, 9; Bojar [red.] 2002: 68) – tak istotna z punktu widzenia użytkowników języka. Umożliwia ona odszukanie opisu dokumentu w zbiorach opisów bibliograficznych (np. w bibliografiach, bibliograficznych bazach danych), zidentyfikowanie go (dzięki odwzorowanym w opisie cechom, głównie formalnym, ale zdarza się, że i treściowym/rzeczowym/wewnętrznym), a następnie wykorzystanie, zgodnie z potrzebami. Dzięki funkcji wyszukiwawczej można sterować procesem odnajdowania informacji na podstawie takich wyrażań, które charakteryzują „warunki, jakie powinien spełniać szukany podzbiór wiadomości” (Bojar [red.] 2002: 68).

5 W opracowaniach można też spotkać się z charakterystyką innych funkcji języków informacyjno-wyszukiwawczych, a mianowicie organizującej (porządkującej – jest pochodną funkcji metainformacyjnej) oraz określania zakresów tematycznych zbiorów i systemów informacyjno-wyszukiwawczych (tę sprawują przede wszystkim klasyfikacje tematyczne i tezaursy nadrzędne) (Babik 2006: 195).

Tak więc zgodnie z teorią języków informacyjno-wyszukiwawczych język opisu bibliograficznego umożliwia opis cech dokumentów – formalnych i w mniejszym stopniu treściowych, dając tym samym sposobność ich odnalezienia w systemach informacyjno-wyszukiwawczych.

Słownictwo języka opisu bibliograficznego

W świetle dotychczasowych spostrzeżeń język opisu bibliograficznego służy do tworzenia i przekazywania informacji o dokumentach – ich cechach formalnych i rzadziej treściowych (Babik 2011: 24–25). Do tego celu nie jest wymagane specjalne słownictwo, dlatego jest on zaliczany do języków o notacji paranaturalnej z niekontrolowanym słownictwem. Należy przyjąć, że „Wyrażenia oznaczające wartości poszczególnych cech formalnych obiektów [w znaczeniu dokumentów – przyp. aut.] nazywa się *słownictwem języka opisu formalnego*, natomiast zasady ich porządkowania i łączenia w obrębie całego opisu formalnego stanowią *gramatykę* tego języka” (Chmielewska-Gorczyca & Sosińska-Kalata 1991: 167). Słownik języka opisu bibliograficznego jest niejawni (Babik 2006: 198, 213), w przeciwieństwie na przykład do języków klasyfikacyjnych, języków deskryptorowych czy języków haseł przedmiotowych (Nahotko & Nahotko 2004: 111–130; Sadowska 2003: 149; Sadowska & Turowska 1990: 13–15; Ścibor 1998b: 43–68).

Jednostkami leksykalnymi języka opisu bibliograficznego są: wyrazy i wyrażenia języków naturalnych, w tym takie, którym nadano określone, symboliczne znaczenie (stosowane jedynie w przypisach bibliograficznych: *ibidem*, *idem*, *eadem*, *eaedem*, *eidem*, *tamże*, *tenże*, *taż*, *tychże*) i ich funkcją jest zastąpienie części opisu bibliograficznego, a także skróty (jak przykładowo: *cop.*, *cz.*, *dz.cyt.*, *il.*, *k.*, *kolor.*, *loc.cit.*, *nauk.*, *nr*, *op.cit.*, *oprac.*, *popr.*, *poszerz.*, *przejrz.*, *przekł.*, *przeł.*, *r.*, *red.*, *s.*, *szp.*, *t.*, *tl.*, *uaktual.*, *uzup.*, *wol.*, *wyd.*, *wydaw.*, *z.*, *zm.*) i znaki interpunkcyjne (kropka, średnik, przecinek, dwukropek, nawias okrągły i kwadratowy, ukośnik, myślnik, cudzysłowy). W zakres leksyki wchodzi również terminy obecne w idiolektach specjalistycznych.

Samor Grucza (Grucza 2013: 74) dzieli języki specjalistyczne na rzeczywiste języki specjalistyczne, czyli języki konkretnych specjalistów, oraz na ogólne języki specjalistyczne. W takiej dychotomii język opisu bibliograficznego nie jest rzeczywistym językiem specjalistycznym, ponieważ jest to język znormalizowany i nie powinno być różnic w opisach bibliograficznych tworzonych w nim, bez względu na to, kto je sporządza. W tym miejscu należy jednak poczynić uwagę, że opis bibliograficzny, odzwierciedlający zmieniające się przez wieki cechy dokumentów, ewoluował i nadal ewoluuje. To powoduje, że choć współcześnie co prawda wypracowano międzynarodowe standardy opisu bibliograficznego (ISBD w bibliografiach ogólnych i specjalnych), ale jednocześnie, w wyniku procesu masowości publikacji w przestrzeni cyfrowej, powstały tysiące odmian opisów, zwanych stylami bibliograficznymi, wykorzystywanymi w bibliografiach załącznikowych (np. APA, MLA, Chicago, ISO 690, Harvard, Oxford, Vancouver)⁶. Opisy bibliograficzne tego samego egzemplarza dokumentu

6 Normy bibliograficzne są tworzone przez International Organization for Standardization, a następnie włączane do zespołu norm krajowych lub tłumaczone na języki krajowe, co zapobiega dowolności sporządzania opisów bibliograficznych w takich typach bibliografii, jak przykładowo narodowe, terytorialne czy osobowe. Innymi zasadami bibliograficznymi kierują się kreatorzy stylów bibliograficznych wykorzystywanych do dokumentacji bibliograficznej towarzyszącej tekstom naukowym, popularnonaukowym, rzadziej popularnym. Wiele oficyn wydawniczych i redakcji czasopism opracowuje własne instrukcje bibliograficzne, które mogą różnić się między sobą, zarówno gdy idzie o szczegółowość opisu, kolejność podawania elementów, jak i stosowane znaki interpunkcyjne oddzielające strefy opisu bibliograficznego. To jednak nie zmienia faktu, że od

sporządzane w tym samym rodzaju opisu (rejestracyjnym lub szczegółowym/rozwiniętym), według tych samych norm bibliograficznych czy w tym samym stylu bibliograficznym będą jednak wyglądały identycznie, ponieważ język opisu bibliograficznego nie umożliwia jakichkolwiek form odstępstw od przyjętych zasad.

Język opisu bibliograficznego możemy zatem zakwalifikować do ogólnych języków specjalistycznych, które S. Grucza rozumie jako intelektualne konstrukty czy idealne modele, będące językami wspólnot specjalistycznych.

Gramatyka języka opisu bibliograficznego

Rozumienie języka opisu bibliograficznego jest możliwe dzięki znajomości nie tyle jego słownictwa, ale – co najbardziej charakterystyczne dla tego języka – gramatyki. Ona to wpływa na kolejność elementów opisu bibliograficznego. Słowa nabierają znaczenia dopiero wówczas, gdy stają się częścią schematu. Stojąc w odpowiednim miejscu struktury opisu bibliograficznego oznaczają zawsze to samo – np. wskazują, że jest to tytuł publikacji, tytuł czasopisma czy data jego wydania.

Gramatyka języka opisu bibliograficznego – w świetle teorii języków informacyjno-wyszukiawczych – jest więc gramatyką bezkontekstową i pozycyjną, co podkreśla, że właśnie miejsce/kolejność elementów tego języka decyduje o ich roli (Bojar [red.] 2002: 72–74), a przedstawienie powoduje zmianę sensu. Posługiwanie się językiem opisu bibliograficznego wymaga zatem przede wszystkim poznania wspomnianego schematu, na który składają się: przypisanie danym bibliograficznym stałego miejsca, system znaków interpunkcyjnych oddzielających elementy lub strefy opisu, sposób zapisu graficznego poszczególnych informacji (np. kursywa). Konkatenacja tego języka jest więc tworem sztucznym (Babik 2011: 29), będącym wynikiem przyjętej konwencji. Struktura opisu bibliograficznego jest narzucona wykonawcom opisów przeznaczonych do konkretnych typów bibliografii, dla redakcji czasopism czy oficyn wydawniczych.

Ze względu na słownictwo i gramatykę język opisu bibliograficznego jest językiem uniwersalnym, co oznacza, że nie trzeba znać języka narodowego, w którym został stworzony opis bibliograficzny, ani języka, którym posługują się reprezentanci konkretnych dziedzin i dyscyplin naukowych, by móc właściwie zidentyfikować dokument, którego cechy zostały odzwierciedlone w opisie bibliograficznym. Z uwagi na tę właśnie cechę zwykle nie sprawia problemów w międzynarodowej komunikacji naukowej w przeciwieństwie do naturalnego języka naukowego: „Ludzie nauki – podobnie zresztą jak każde znaczące społecznie środowisko – posługują się charakterystycznym dla nich językiem. Sprawia to, że niejednokrotnie są niezrozumiani lub źle rozumiani przez tych, którzy nie opanowali tego języka” (Drozdowicz 2012: 53). Profesjonalne słownictwo swoje tylko dla pewnych grup badaczy, brak ustalonej terminologii używanej w obiegu globalnym, coraz bardziej rozrastające się słowniki pojęć naukowych, zapożyczenia z języków obcych, powstawanie nowej nomenklatury – są charakterystyczne dla języka nauki (Herden & Łubocki 2021: 150), ale nie dla takiej jego odmiany, jaką jest język opisu bibliograficznego.

Teksty języka opisu bibliograficznego⁷

412

Język opisu bibliograficznego służy, jak zaznaczono, do tworzenia tekstów zwanych opisami bibliograficznymi. Na opis bibliograficzny składają się dane będące najmniejszymi jednostkami informacji bibliograficznej, reprezentującymi określone cechy dokumentu. Dane wyrażone są słownie, cyfrowo lub literowo-cyfrowo. Są one grupowane w elementy, a więc podstawowe składniki struktury opisu bibliograficznego, a te z kolei w strefy powiązane funkcjonalnie lub formalnie: strefę tytułu i oznaczenia odpowiedzialności, strefę wydania, strefę specjalną, strefę adresu wydawniczego, strefę opisu fizycznego, strefę serii, strefę uwag, strefę międzynarodowego znormalizowanego numeru. Dodatkowo, elementy i strefy opisu bibliograficznego oddzielone są od siebie znakami umownymi (interpunkcyjnymi) (PN-82/N-01152.01 1982: 2–3).

Jak wcześniej zaznaczono, język opisu bibliograficznego służy do opisywania rzeczywistości ograniczonej do dokumentów – jest to wynik pełnionych przez ten język funkcji przypisanych językom informacyjno-wyszukiwawczym. Cechy dokumentów są egzemplifikowane w kolejnych strefach opisu bibliograficznego. Stają się one częścią opisu bibliograficznego pozbawioną wieloznaczności. Ich znaczenie jest determinowane przez miejsce zajmowane w szeregu danych bibliograficznych, odpowiednio pogrupowanych. Wyrażenia użyte w strefach opisu bibliograficznego symbolizują zatem cechy opisywanych dokumentów. Denotują nie tyle przedmioty rzeczywistości, ale własności informacji pochodzących z zasobów tradycyjnych czy elektronicznych (por. rozważania na temat denotowania przedmiotów nauki: Stonert 1964: 50–52).

W zależności od przeznaczenia opisu bibliograficznego, czy będzie zamieszczony w bibliografii ogólnej, specjalnej, bibliografii załącznikowej lub przypisach bibliograficznych, może być on rejestracyjny (orientacyjny) bądź też szczegółowy (wyczerpujący). Pierwszy rodzaj obejmuje wykaz tylko najważniejszych cech dokumentu, które umożliwiają jego identyfikację, jak autor (jego pełna nazwa z imieniem/imionami, względnie inicjałem/inicjałami i nazwiskiem), tytuł, miejsce wydania i data publikacji. Ten typ opisu jest charakterystyczny przede wszystkim dla takich rodzajów bibliografii, jak wykazy nabytków, wykazy nowości czy – co istotniejsze z punktu widzenia publikujących – w bibliografiach załącznikowych (Ilustracja 1, Ilustracja 2, Ilustracja 3) i przypisach bibliograficznych.

Szulc, A. (2018b). O tłumaczeniach greckich *skēnōma*, *skēnē* i innych odzwierciedlonych w cerkiewnosłowiańskich redakcjach Księgi Psalmów. *Slavia Meridionalis*, 18, Article 1610. <https://doi.org/10.11649/sm.1610>

Ilustracja 1. Opis bibliograficzny z bibliografii załącznikowej jednego z artykułów z czasopisma „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”. Źródło: <https://ispan.waw.pl/journals/index.php/sfps/article/view/sfps.2269/7511> [data dostępu 6 czerwca 2024].

7 Na potrzeby rozdziału przyjęto, że tekst to „struktura utworzona z wyrażen danego języka, zorganizowana zgodnie z regułami gramatyki” (Bojar [red.] 2002: 271).

Celiński, P. (2019). Automatyzacja procesów kwerendy i akwizycji danych do analiz Big Data (in:) A. Opolska-Biełńska (ed), Logistyka i administrowanie w mediach. Zarządzanie Big Data, "Media początku XXI wieku". Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Warszawa: Uniwersytet Warszawski.

Ilustracja 2. Opis bibliograficzny z bibliografii załącznikowej jednego z artykułów z czasopisma „Journal of Modern Science”. Źródło: <https://www.jomswsge.com/The-postpandemic-reality-and-the-security-of-information-technologies-ICT-Big-Data,156912,0,1.html> [data dostępu 6 czerwca 2024].

Szałkowski Artur, *Tragedia na kartkach papieru*, „Panorama Wałbrzyska” z 7 sierpnia 2007, <https://walbrzych.naszemiasto.pl/tragedia-na-kartkach-papieru/ar/c1-6709165> (dostęp: 1.12.2020).

Ilustracja 3. Opis bibliograficzny z bibliografii załącznikowej jednego z artykułów z czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Źródło: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/abmk/article/view/12619/12453> [data dostępu 6 czerwca 2024].

Drugi rodzaj opisu bibliograficznego rozszerzony jest o takie elementy, jak m.in.: tytuł oboczny, współautorstwo, określenie kolejności wydania, nazwa oficyny wydawniczej, określenie typu dokumentu, opis fizyczny, międzynarodowe numery wydawnictw, seria i podseria. Spotyka się go w bibliografiach ogólnych i specjalnych (Ilustracja 4, Ilustracja 5, Ilustracja 6). Bywa i tak, że opis ten uzupełniany jest rozbudowanymi uwagami, adnotacjami, abstraktami czy słowami kluczowymi, które identyfikują treść dokumentu, afiliacjami autorów, a nawet źródłami, z których skorzystali podczas pisania tekstu (skopiowane bibliografie załącznikowe).

Opis formalny	Brożek, Andrzej (1933-1994).
Etykiety WWW	Drugie powstanie śląskie i plebiscyt na tle sytuacji międzynarodowej / Andrzej Brożek. - Katowice : Śl. Inst. Nauk., 1981. - 29 s. ; 20 cm. - (Seria Odczyty: 60-lecie Powstań Śląskich). - Bibliogr. s. 29.
MARC	
Hasła związane	HASŁA PRZEDMIOTOWE: Powstanie 1920 r. śląskie
Klasyfikacja	Plebiscyt na Górnym Śląsku (1921) Śląsk, Górny - polityka międzynarodowa - 1918-1939 r.

Ilustracja 4. Opis bibliograficzny z *Bibliografii Śląska* Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Źródło: https://bibliografia.bs.katowice.pl/cgi-bin/wspd_cgi.sh/wo2_opbib.p?ID1=FKNLIHHIRPGJOLNJKHGDCBI DHGL&ln=JP&RODZAJ=-100&ID=32302776290&widok=3&N1=W17687734&N2=14&N3=3&N4=200,205,210,215,220,225,235,240&srt=t00 [data dostępu 6 czerwca 2024].

Szczegóły	
Tytuł	Drames polonais d'Adam Mickiewicz : les Confédérés de Bar, Jacques Jasinski ou Les Deux Polognes / de Adam Mickiewicz ; [avec préf. de Ladislav Mickiewicz].
Twórca	Mickiewicz, Adam (1798-1855) > Mickiewicz, Władysław Józef (1838-1926). Przedm. > Mickiewicz, Adam (1798-1855). >
Zawartość	Les confédérés de Bar ; Jacques Jasiński ou les Deux Polognes ; Lettres de George Sand, d'Alfred de Vigny, d'Albert Grzymala, de F. Mallefille, de Marie d'Agout.
Inny tytuł	Tytuł oryginału: Konfederaci barscy Tytuł oryginału: Jakób Jasiński czyli Dwie Polski
Opis fizyczny	85 s. ; 24 cm.
Wydawca	Paris : Hachette livre : BnF
Data publikacji	2013
Uwaga	Rok wyd. na podstawie informacji z: katalogu wydawniczego - https://www.librairie-obliques.fr . ABES online. Faks., oryg.: Paris, Librairie du Luxembourg, 1867.
Forma i typ	Książki
Temat	1801-1900 > Dramat polski -- 19 w >
Identyfikator	ISBN : 9782012182356
Bibliografia	PZ 2013
UKD	821.162.1-1/-9(0.054)
Język	francuski

Ilustracja 5. Opis bibliograficzny z katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie pełniącego funkcje bibliografii narodowej. Źródło: [https://katalogi.bn.org.pl/discovery/fulldisplay?docid=alma991038489879705066&context=L&vid=48OMNIS_NLOP:48OMNIS_NLOP&lang=pl&search_scope=Bibliografie_Search_Profile&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=Bibliografie_Slot&query=any,contains,mickiewicz%20adam,AND&facet=lds19,include,Mickiewicz,%20Adam%20\(1798-1855\)&mode=advanced&offset=20](https://katalogi.bn.org.pl/discovery/fulldisplay?docid=alma991038489879705066&context=L&vid=48OMNIS_NLOP:48OMNIS_NLOP&lang=pl&search_scope=Bibliografie_Search_Profile&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=Bibliografie_Slot&query=any,contains,mickiewicz%20adam,AND&facet=lds19,include,Mickiewicz,%20Adam%20(1798-1855)&mode=advanced&offset=20) [data dostępu 6 czerwca 2024].

INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Teoria literatury
- Kulturowa teoria literatury
Rodzaj zapisu: książka w haśle rzeczowym
Dział bibliografii: Proza (1945-1989)
Tytuł: **Prywatne/publiczne. Gatunki pisarstwa kobiecego**
Osoby współtworzące: Pod red. Ingi Iwasiów
Wydawnictwo: Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
Szczecińskiego
Rok wydania: 2008
Opis fizyczny książki: 240, [1] s., Na s. tyt. także t. 797 oznaczający nr kolejny serii Rozprawy i Studia do nr 74 wydawanej przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Szczecinie., Streszcz. ang.
Seria wydawnicza: (Rozprawy i Studia / Uniwersytet Szczeciński, t. (797) 723)
Adnotacje: Inga Iwasiów: Studia kobiece - między "ja", światem a literaturą (wstęp). * Agata Zawiszewska: Międzywojenna felietonistyka kobieca. Casus: Irena Krzywicka. - Arleta Galant: "Pośluczone klisze?" Eseistyka Marii Kuncewiczowej. - Inga Iwasiów: Powieść w obiegach. Lata osiemdziesiąte i kontynuacje [dot. powieści politycznych]. - Tatiana Czarska: Historia rodziny - rodzina w historii.
Proweniencja: Rekord powstał w oparciu o otwarte dane bibliograficzne Biblioteki Narodowej (<https://data.bn.org.pl>)
Numer zapisu: 1362779 (IMP)

Ilustracja 6. Opis bibliograficzny z *Polskiej Bibliografii Literackiej* Instytutu Badań Literackich PAN Pracowni Bibliografii Bieżącej w Poznaniu. Źródło: http://pbl.ibl.poznan.pl/dostep/index.php?s=d_biezacy&f=zapisy_szczeg&p_zapis=1362779 [data dostępu 6 czerwca 2024].

Zadaniem opisu bibliograficznego, zastosowanego w bibliografiach różnych typów, w przypisach bibliograficznych i bibliografiach załącznikowych, jest przede wszystkim jednoznaczne, kompletne i zrozumiałe dla odbiorców przekazanie w formie krótkiego komunikatu cech dokumentów (Bajor & Seweryn 2007: 183). Dokumentacja bibliograficzna powinna mieć wobec tego najwyższą jakość i przede wszystkim nie powinna zawierać jakichkolwiek błędów uniemożliwiających identyfikację tych cech (por. analizę błędów w opisach bibliograficznych: Bajor & Seweryn 2007: 188–201).

Użytkownicy języka opisu bibliograficznego

Język opisu bibliograficznego – jak dotychczas dowiedziono – służy do przekazywania użytkownikom informacji o informacjach. Jest swego rodzaju „mostem” łączącym język naturalny, w którym zostały zapisane dokumenty, z językiem użytkowników, którzy poszukują informacji (Svenonius 2009: 53). Wspomniana wcześniej wielość standardów i stylów opisów bibliograficznych powoduje, że użytkownicy języka opisu bibliograficznego są zobowiązani do gruntownego poznania jego gramatyki – poprzez zaznajomienie się z normami opisu bibliograficznego, opisami stylów bibliograficznych lub z instrukcjami bibliograficznymi zamieszczonymi zazwyczaj na stronach WWW oficyn wydawniczych i redakcji periodyków.

Z uwagi na to, że wykonawcami opisów bibliograficznych są osoby o zróżnicowanym poziomie kompetencji informacyjnych (Dziak & Rozkosz & Karciarz & Wiorogórska 2013), w tym kompetencji bibliograficznych, polegających m.in. na przyswojeniu zasad konstruowania zdań za pomocą języka opisu bibliograficznego (a więc gramatyki), inaczej są one przygotowywane. Normy bibliograficzne dedykowane są twórcom opisów spotykanych w bibliografiach ogólnych i specjalnych, a opisy stylów i instrukcje bibliograficzne dla wszystkich tych, których obowiązkiem jest potwierdzanie faktów, cytatów i powołań w napisanych przez siebie tekstach. W tym miejscu warto zaznaczyć, że różnorodność stylów bibliograficznych wynika z odmiennego zestawiania elementów opisu bibliograficznego, a tym samym można powiedzieć, że gramatyka każdego z nich jest inna.

Używający języka opisu bibliograficznego muszą posiadać czynne kompetencje językowe. Powinni znać „słownictwo i gramatykę danego języka i [...] utworzyć poprawne teksty oraz interpretować je i wyszukiwać” (Sadowska 2013: 128). Od kompetencji językowych, a w szczególności kompetencji gramatycznych i semantycznych użytkowników czynnych, zależy jakość opisów bibliograficznych. Dlatego też można wyróżnić dwie podstawowe grupy zainteresowanych językiem opisu bibliograficznego. Do pierwszej z nich należy zaliczyć profesjonalistów, a więc osoby, które zawodowo zajmują się sporządzaniem opisów bibliograficznych dostępnych w bibliografiach publikowanych tradycyjnie lub – co obecnie częściej – w postaci bibliograficznych baz danych (por. np. Olkowska 2021). Te osoby legitymują się zazwyczaj odpowiednim przygotowaniem zawodowym, w tym kompetencjami bibliograficznymi, zdobywanymi podczas studiów uniwersyteckich oraz szkoleń i kursów. W tej grupie mieszczą się również bibliografowie, którzy stosowne umiejętności nabyli nie tyle podczas klasycznej edukacji, ale w trakcie praktyki bibliograficznej.

Zdecydowanie większą grupą tworzących opisy bibliograficzne są ci, którzy nie są zawodowymi bibliografami, ale konstruują dokumentację bibliograficzną w kreślonych przez siebie tekstach, by wykazać się znajomością literatury podmiotu i przedmiotu. Tak więc każdy piszący staje przed obowiązkiem

poznania zasad opracowania opisu bibliograficznego, który „w pracy naukowej [ale nie wyłącznie – przyp. aut.] musi być nie tylko wystarczająco szczegółowy, aby można było odszukać źródła, ale musi także spełniać pewne formalne wymagania, które mogą się różnić w zależności od czasopisma, serii książek, konferencji czy wydawnictwa” (Szczepaniak 2013: 57). To powoduje, że coraz większa grupa osób powinna poznać język opisu bibliograficznego (Jaskowska & Korycińska-Huras & Próchnicka 2009: 300–307; Krakowska 2009), w zasadzie jego gramatykę, a tymczasem można spotkać się z opinią, że „Przypisy to trudne zagadnienie. Nie są problemem jedynie studentów. Wielu badaczy próbuje znaleźć odpowiedni sposób na poradzenie sobie z nimi, lecz już na zdecydowanie bardziej zaawansowanej płaszczyźnie” (Rajewska & Tułowska 2017: 178). Dlatego tak istotna jest obecnie edukacja informacyjna w zakresie akrybii bibliograficznej.

Pragmatyka języka opisu bibliograficznego

Jak już wcześniej zaznaczono, język składa się ze słownictwa, semantyki, składni i pragmatyki. Ta ostatnia cecha obejmuje specyfikacje i warunki stosowania języka, w tym specyfikację określającą, jak szczegółowy powinien być opis lub okoliczności, w jakich dany termin może być stosowany do opisu dzieła (Svenonius 2009: 55).

Biorąc pod uwagę to, że utrwalanie informacji bibliograficznych prowadzi do powstawania opisów bibliograficznych, a następnie tekstów i publikacji bibliograficznych, to należy podkreślić, że te ostatnie wykazują obecnie znaczną różnorodność. Istnieją w formie tradycyjnej (drukowanej, wcześniej też w postaci mikrodokumentów), jak i elektronicznej (bibliograficzne bazy danych, pliki pdf itp.). Język opisu bibliograficznego stał się formą komunikacji mającą na celu implementację interakcji między publikacjami, ich autorami i konsumentami. Funkcjonalne możliwości języka opisu bibliograficznego okazały się bardzo duże i stopniowo przeniknęły wszystkie obszary funkcjonowania dokumentu w czasie (Berestova 2020: 48). Jako że jest to język sztuczny, pozbawiony „anomalii” języka naturalnego, zapewnia systematyczny, a nie przypadkowy dostęp do informacji w formie zapisanej (Svenonius 2009: 53). To dowodzi pragmatyki języka opisu bibliograficznego⁸.

Język opisu bibliograficznego wykazuje zatem relacje pragmatyczne (Savina 2001: 62). Są one odpowiedzialne za opracowywanie opisów bibliograficznych dokumentów podporządkowane kilku zasadom. Należą do nich: maksyma ilości (użycie odpowiedniej ilości informacji, adekwatnie do cech dokumentu), maksyma jakości (ujęcie tylko informacji sprawdzonych i wiarygodnych – najlepiej przejętych z autopsji czyli oglądu dokumentu), maksyma związku (zaindeksowana informacja musi być łatwa do zidentyfikowania przez użytkownika; to także konieczność dostosowania języka opisu bibliograficznego do rzeczywistych potrzeb odbiorców) oraz maksyma sposobu (dopasowanie języka opisu bibliograficznego do kompetencji użytkowników, unikanie polisemii i homonimii, zwięzłość komunikatu – opis bibliograficzny nie może być „przeładowany” informacjami, odpowiednie uporządkowanie słownictwa, czyli elementów opisu bibliograficznego) (Hys 2009: 44–45).

Przykładem pragmatyki języka opisu bibliograficznego jest więc reguła bibliografowania (tworzenia opisu bibliograficznego zgodnie z wytycznymi metodyki bibliograficznej), która wymaga

8 Elaine Svenonius uważa jednak, że większość języków informacyjno-wyszukiwawczych jest słabo rozwinięta pod kątem pragmatyki, za wyjątkiem Klasyfikacji Dziesiątej Deweya (Svenonius 2009: 55).

od sporządzającego opis pewnego typu zachowania. A mianowicie, jeśli na opisywanym dokumencie brakuje jakiegokolwiek informacji, jak autora, numeru wydania, miejsca publikacji czy daty, tworzący opis bibliograficzny nie może zastąpić jej danymi sfingowanymi przez siebie. Regułami określającymi warunki pragmatyki języka opisu bibliograficznego, są także i te, które określają liczbę elementów koniecznych do uwzględnienia w opisie (szczegółowość opisu) (Svenonius 2009: 58). Wpływ na to ma przyjęty schemat opisu bibliograficznego. Co istotne, bez względu na normę bibliograficzną czy przyjęty styl bibliograficzny, zawsze w opisie bibliograficznym dąży się do jak największego uproszczenia i skrócenia go do danych niezbędnych podczas procesu identyfikacji, prowadzącego do „wyodrębnienia” konkretnego obiektu informacyjnego spośród innych spisanych w bibliografii czy bibliograficznej bazie danych.

Podsumowanie

Język opisu bibliograficznego to język specjalistyczny, informacyjno-wyszukiwawczy, quasi-naturalny. Zaprojektowano go po to, by w zwięzły i ustandaryzowany sposób „przekazywał” informacje o cechach formalnych (w mniejszym stopniu treściowych) dokumentów. Język opisu bibliograficznego jest też mocno sformalizowany, zwięzły i precyzyjny. Unika się w nim redundancji i stosuje konsekwentnie ustalone zasady – nie ma w tym względzie pola do jakiegokolwiek interpretacji. Każda zmiana kolejności elementów, ich pominięcie lub błędne zanotowanie powoduje powstanie chaosu informacyjnego i niemożność zidentyfikowania/odszukania dokumentu w zbiorze opisów bibliograficznych.

Język opisu bibliograficznego – co trzeba wyraźnie podkreślić – wzorowany jest na językach naturalnych, sięga do ich leksyki, a jedynie jego składnia jest sztuczna. O ile język opisu katalogowego podlega międzynarodowym ustaleniom, o tyle język opisu bibliograficznego, stosowany w rejestrach bibliograficznych różnego typu, a zwłaszcza w bibliografiach załącznikowych i przypisach bibliograficznych, jest językiem zróżnicowanym pod względem stosowanych w nim, i jak wspomniano, najważniejszych dla tego języka, struktur, sposobów zapisu i miejsc poszczególnych jednostek leksykalnych w schematach. Istnieją normy opisu bibliograficznego zalecane do stosowania przez twórców bibliografii ogólnych i specjalnych, ale w zależności od stopnia opanowania metodyki bibliograficznej, są one implementowane, bądź – niestety – nie. W przypadku bibliografii załącznikowych i przypisów bibliograficznych można zauważyć większą różnorodność stylów bibliograficznych, uzależnionych od dziedzin nauki i potrzeb redakcji czasopism. Za każdym razem jednak to projektanci stylu opisu bibliograficznego odpowiadają za jego czytelność i funkcjonalność, a wykonawcy – za zgodność z przyjętą gramatyką, a więc konwencją, i konsekwencję, tak istotną dla opisu bibliograficznego. Bez znajomości gramatyki języka opisu bibliograficznego nie da się stworzyć poprawnej dokumentacji bibliograficznej.

Reasumując, język opisu bibliograficznego jest jednym z tych, które są łatwe do odkodowania, a więc zidentyfikowania dokumentów, gdy znane są zasady tworzenia opisu bibliograficznego, a więc jego gramatyka. Im bardziej jest więc ona intuicyjna, tym lepiej dla użytkownika, a jak wskazano, niemalą grupą twórców opisów bibliograficznych są nie tyle bibliografowie, ale osoby, które nabywają kompetencje bibliograficzne w trakcie praktyki publikacyjnej.

Bibliografia

418

- Babik, Wiesław (2006) „Języki informacyjno-wyszukiawcze – charakterystyka funkcjonalno-strukturalna i metodologiczna”. [W:] Zbigniew Żmigrodzki, Wiesław Babik, Diana Pietruch-Reizes (red.) *Informacja naukowa. Rozwój – metody – organizacja*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; 191–218.
- Babik, Wiesław (2011) „O potrzebie nowej definicji języka informacyjno-wyszukiawczego”. [W:] *Zagadnienia Informacji Naukowej*. Nr 2; 23–34.
- Babik, Wiesław (2013) „O zjawisku hybrydyzacji we współczesnych językach informacyjno-wyszukiawczych”. [W:] Wiesław Babik, Diana Pietruch-Reizes (red.) *Informacja i język. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Eugeniuszowi Ściborowi (1929–2003)*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej; 95–107.
- Bajor, Agnieszka, Anna Seweryn (2007) „Analiza poprawności dokumentacji bibliograficznej artykułów naukowych na podstawie materiałów do bazy danych CYTBIN”. [W:] Elżbieta Gondek, Diana Pietruch-Reizes (red.) *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego; 181–202.
- Batorowska, Hanna, Barbara Czubala (1997) *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Bednarska-Ruszałowa, Krystyna (1989) „Metoda bibliograficzna i jej zastosowanie”. [W:] *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie*. Z. 74; 54–73.
- Berestova, Tatyana (2020) *Information Resource Science: Theoretical and Methodological Foundations*. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Bieńkowska, Barbara (1989) „Metody bibliologiczne w badaniach dziejów nauk”. [W:] *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. Nr 2; 331–342.
- Bojar, Bożenna (2005) *Językoznawstwo dla studentów informacji naukowej*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Bojar, Bożenna (red.) (2002) *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiawczych*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Chmielewska-Gorczyca, Ewa, Barbara Sosińska-Kalata (1991) *Informacja naukowa z elementami naukoznawstwa*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Dobreski, Brian (2020) „Common Usage as Warrant in Bibliographic Description”. [W:] *Journal of Documentation*. No. 1 (76); 49–66. DOI <https://doi.org/10.1108/JD-05-2019-0094> [data dostępu: 10 czerwca 2024].
- Drozdowicz, Zbigniew (2012) „Język ludzi nauki”. [W:] *Nauka*. Nr 4; 53–64.
- Dziak, Joanna, Ewa Rozkosz, Magdalena Karciaz, Zuza Wiorogórska (2013) „Edukacja informacyjna w polskich bibliotekach akademickich – raport z badań”. [W:] *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy*. Nr 1 (31); s. 26–41.
- Grucza, Franciszek (2008) „Języki specjalistyczne – indykatory i/lub determinanty rozwoju cywilizacyjnego”. [W:] Jerzy Lukszyn (red.) *Podstawy technolingwistyki I*, Warszawa: Euro-Edukacja; 5–23.
- Grucza, Franciszek (1991) „Terminologia – jej przedmiot, status i znaczenie”. [W:] Franciszek Grucza (red.) *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo; 11–43.
- Grucza, Sambor (2008) „Idiolekt specjalistyczny – idiokultura specjalistyczna – interkulturowość specjalistyczna”. [W:] Jerzy Lukszyn (red.) *Podstawy technolingwistyki II*. Warszawa: Euro-Edukacja; 61–83.

- Grucza, Sambor (2013) *Lingwistyka języków specjalistycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Uniwersytet Warszawski. [Na:] <https://epage.pub/doc/sambor-grucza-lingwistyka-jzykow-specjalistycznych-y9896rjl7n> [data dostępu: 6 czerwca 2024].
- Herden, Elżbieta, Jakub Maciej Łubocki (2021) „Problem ekwiwalencji terminów w międzynarodowej komunikacji naukowej w kontekście projektu wielojęzycznego słownika encyklopedycznego typów dokumentów”. [W:] *Academic Journal of Modern Philology*. Vol. 13, Special Issue; 49–170.
- Hys, Jolanta (2009) „Pojęcie pragmatyki w teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych”. [W:] *Przegląd Biblioteczny*. Z. 1; 41–53.
- Jarosz, Beata (2018) „O (nie)tożsamości pojęć JĘZYK SPECJALISTYCZNY, JĘZYK SPECJALNY, JĘZYK FACHOWY, JĘZYK PROFESJONALNY, JĘZYK ZAWODOWY, PROFESJOLEKT, TECHNOLEKT”. [W:] *Polonica*. T. 38; 85–108. DOI <https://doi.org/10.17651/POLON.38.12> [data dostępu: 10 czerwca 2024].
- Jaskowska, Małgorzata, Agnieszka Korycińska-Huras, Maria Próchnicka (2009) „Zachowania informacyjne autorów prac licencyjnych z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Tendencje w wykorzystaniu źródeł elektronicznych i drukowanych”. [W:] Krzysztof Migoń, Marta Skalska-Zlat (red.) *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego; 292–311.
- Kamińska, Anna (2014) „Wykorzystanie źródeł i narzędzi elektronicznych przez polskich studentów kierunków humanistycznych”. [W:] *Zagadnienia Informacji Naukowej. Studia Informacyjne*. Vol. 52 (2); 149–163.
- KP [Polański, Kazimierz] (1999) „Język specjalny (środowiskowy)”. [W:] Kazimierz Polański (red.) *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydawnictwo; 273.
- Krakowska, Monika (2009) „Kształcenie z zakresu bibliografii jako sposób wspierania rozwoju kompetencji informacyjnych w szkolnictwie wyższym”. [W:] Jadwiga Woźniak-Kasparek, Michał Ochmański (red.) *Bibliografia. Teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; 260–285.
- Ligara, Bronisława (2011) „Relacje między językiem ogólnym a językiem specjalistycznym w perspektywie językoznawstwa polonistycznego, stosowanego i glottodydaktyki”. [W:] *LingVaria. Półrocznik Wydziału Polonistyki UJ poświęcony zagadnieniom języka i językoznawstwa*. T. 2 (12); 163–181.
- Nahotko, Małgorzata, Marek Nahotko (2004) „Modyfikacja UKD w kierunku języka o słownictwie seminaturalnym”. [W:] Barbara Sosińska-Kalata (red.) *UKD w środowisku komputerowym*. Warszawa: Wydawnictwo SBP; 111–130.
- Olkowska, Agata (2021) „Funkcjonalność i użyteczność wybranych bibliograficznych baz dziedzinowych”. [W:] Maja Wojciechowska (red.) *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP; 57–69.
- Pietruch-Reizes, Diana (1998) „Języki informacyjno-wyszukiwawcze w systemach zautomatyzowanych”. [W:] Zbigniew Żmigrodzki (red.) *Bibliotekarstwo*. Wyd. 2 uzup. i rozszerz. Warszawa: Wydawnictwo SBP; 230–252.
- PN-82/N-01152.01 (1982) *Opis bibliograficzny. Postanowienia ogólne*.
- Rajewska, Magdalena, Alicja Tułnowska (2017) „Horror przypisów – studencki poradnik przetrwania”. [W:] *Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie*. T. 12 nr 2; 175–178.
- Sadowska, Jadwiga (2003) *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Studium analityczno-porównawcze*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.

- Sadowska, Jadwiga (2013) „Kompetencja językowa twórców i użytkowników języków informacyjno-wyszukiwawczych”. [W:] Wiesław Babik, Diana Pietruch-Reizes (red.) *Informacja i język. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Eugeniuszowi Ściborowi (1929–2003)*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej; 125–138.
- Sadowska, Jadwiga, Teresa Turowska (1990) *Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Katalogi rzeczowe*. Warszawa: Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.
- Савина, Инна Александровна (2020) „Библиографический язык в системе информационного общества”. [W:] *Kant*. Nr 2 (35); 161–166. [Savina, Inna Aleksandrovna (2020) „Bibliografičeskij ázyk v sisteme informacionnogo obšestva”. [W:] *Kant*. Nr 2 (35); 161–166].
- Савина, Инна Александровна (2001) „Язык библиографического описания и библиографический язык”. [W:] *Библиография*. Nr 4; 58–62. [Savina, Inna Aleksandrovna (2001) „Ázyk bibliografičeskogo opisaniâ i bibliografičeskij ázyk”. [W:] *Bibliografiâ*. Nr 4; 58–62].
- Seweryn, Anna, Izabela Swoboda (2013) „CYTBIN – krajowy indeks cytowań z zakresu bibliologii i informatologii”. [W:] Iwona Sójkowska, Lidia Derfert-Wolf (red.) *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech, Poznań, 17-19 kwietnia 2013*. Stowarzyszenie EBIB; 1–22. [Na:] http://www.ebiboj.pl/index.php/Mat_konf/article/view/581/602 [data dostępu: 6 czerwca 2024].
- Stonert, Henryk (1964) „Języki i teorie adekwatne z ontologią języka nauki”. [W:] *Studia Logica. An International Journal for Symbolic Logic*. T. 15; 49–77.
- Stróżewski, Władysław (2004) *Ontologia*. Kraków: Wydawnictwo „Aureus”, Wydawnictwo „Znak”.
- Svenonius, Elaine (2009) *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Szadyko, Stanisław (2012) „Istota, miejsce, rola i znaczenie języków specjalistycznych we współczesnym globalnym świecie”. [W:] *Prosopon. Europejskie Studia Społeczno-Humanistyczne*. Nr 1; 185–212.
- Szczepaniak, Jolanta (2013) „Jak opanować różne style cytowań i bibliografii w tekstach naukowych?”. [W:] *Życie Uczelni*. Nr 125; 57–59. [Na:] <http://repozytorium.p.lodz.pl/handle/11652/921> [data dostępu: 6 czerwca 2024].
- Ścibor, Eugeniusz (1998a) „Języki informacyjne”. [W:] Eugeniusz Ścibor (red.) *Informacja naukowa w Polsce. Tradycja i współczesność*. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna; 139–169.
- Ścibor, Eugeniusz (1982) *Typologia strukturalna języków informacyjnych*. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej.
- Ścibor, Eugeniusz (1998b) *Wybrane zagadnienia teorii języków informacyjnych*. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2015) „Bibliografia a katalog biblioteczny – dyskusja o pojęciach i terminach”. [W:] *Przegląd Biblioteczny*. Z. 4; 517–532.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2014) „Bibliografia w cyfrowej przestrzeni informacyjnej”. [W:] *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. Vol. 49; 14–27. DOI <https://doi.org/10.11649/sfps.2014.005> [data dostępu: 6 czerwca 2024].
- ZS [Saloni, Zygmunt] (1999) „Język informacyjny (informacyjno-wyszukiwawczy)”. [W:] Kazimierz Polański (red.) *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich Wydawnictwo; 271.